

DECEMBER 1940/JANUARI 1941.

AFLEVERING 8/9.

NADruk VERBODEN.

Opgericht door E. HEIMANS, J. JASPERS Jr. en JAC. P. THIJSSE.

REDACTIE :

Dr J. HEIMANS, AMSTERDAM.
Dr JAC. P. THIJSSE, BLOEMENDAAL.

ADRES DER REDACTIE :

Dr J. HEIMANS, MICHEL ANGELO-
STRAAT 41, AMSTERDAM-ZUID.

UITGAVE VAN :

W. VERSLUYS TE AMSTERDAM.

ADMINISTRATIE :

2e OOSTERPARKSTRAAT 223, AMSTERDAM.

POSTCHEQUE EN GIRO 15205.

GEM. GIROKANTOOR AMSTERDAM V. 6482.

BANKIERS: INCASSOBANK

(Bijk. Linnaeusstraat).

PRIJS PER JAAR 1 6.50 BIJ VOORUITBETALING

DE WOUWAAPJES VAN DE NIEUW- KOOPSCHES Plassen.

Dicht bij de Utrechtsche grens, in de Noord-Oosthoek van de provincie Zuid-Holland, liggen ten Zuiden van de schilderachtige dorpen Nieuwkoop en Noorden, de uitgestrekte rietlanden en kreken, welke bij de ingewijden bekend staan als de Nieuwkoopse plassen. Het gebied heeft een oppervlakte van ongeveer 2000 H.A. en het zijn wel voornamelijk de hengelaars uit de groote steden, die daar de landschappelijke schoonheid, de rust van de plassen, en natuurlijk ook het vischrijke water, weten te waardeeren. Behalve dan de hengelaars ontmoet men er maar weinig natuurvrienden en dat verwondert mij altijd weer, want het gebied houdt een unieke vogel- en plantenwereld verborgen. Verborgen is, meen ik, het juiste woord en dat geldt in zekeren zin voor al onze moerassen, waar de bewoners van de vogelwereld, zooals b.v. de rallen, roerdampen en wouwaapjes, een geheimzinnig teruggetrokken leven leiden en ook de meeste planten zich in den bloeitijd verschuilen

achter het hoog opgeschoten riet, zoodat het intieme leven voor den oppervlakkigen bezoeker verborgen blijft. Men moet er op z'n minst een paar natte voeten voor over hebben, om iets van het leven der vogels gewaar te worden en misschien is het wel daarom, dat we er zoo weinig natuurvrienden ontmoeten. Onbekend maakt onbemind, maar gelukkig zijn er ook andere, elk jaar wordt het aantal waterliefhebbers groter, want hij die eenmaal onder de bekoring raakt van het waterland zal daar telkens weer terug keeren en deze echte Hollandsche natuur verkiezen boven al het andere.

Voor al de avonduren zijn prachtig, wanneer het windstil is, de nevels uit het

Foto Jan P. Strijbos.

Fig. 1. Nieuwkoopse plassen. Juli 1940.

moeras opstijgen en in ijle sluiers over het rimpellooze water strijken, dan kan ik daar uren lang stil genieten. En duidelijk staan de uren voor mijn geest, toen ik op een keer bij het scheiden van den dag verscholen lag, alleen met de boot, tusschen het hoge riet van een met elzen begroeide Sudde en over het wijde water van den Zuiderpolder voor 't eerst het menschelijk gefluit van den otter vernam, terwijl vanuit de verte de bas van den roerdomp dreunde en het goudgele mannetje van de wouwaap op den tak van een overhangende els, aanhoudend stond te blaffen.

Otters zijn ook *daar* schaarsch, hoewel ze er in ieder geval nog voorkomen, maar het wouwaapje is er bepaald algemeen en het kostte ons dan ook betrekkelijk weinig

moeite, om daar dit jaar een stuk of zes nesten van dezen „zeldzamen” vogel te vinden. Ook zijn groote neef, de roerdomp, vindt daar op den drassen bodem van de uitgestrekte rietvelden een geschikte nestgelegenheid, hoewel deze er veel minder talrijk voorkomt. Maar dat kan binnen enkele jaren wel weer anders zijn, want de roerdomp is grootendeels standvogel, zoodat er bij strenge winters een groot aantal omkomen, terwijl daarentegen bij kwakelwinters de meeste roerdampen blijven leven, in tegenstelling met de trekvogels waar de selectie jaarlijks gebeurt, bij de voor deze vogels, gevaarvolle reizen. Over de waarnemingen welke ik bij deze twee vogelsoorten deed zal ik U het een en ander vertellen. Want hoewel zij wat betreft hun uiterlijk, met uitzondering dus van de grootte, heel veel overeenkomst met elkaar vertoonen en ze ook bij de zelfde familiegroep behooren, wat betreft hun levensgewoonten verschillen ze in alle opzichten. En ook hier zien we, wat we overal in de natuur ontmoeten, dat het gedrag van het dier zich uit naar gelang van zijn levenswijze. Men kan het ook andersom opvatten; dan komt het overeen met ons spreekwoord: Andere zeden, andere gewoonten. De roerdompsluipt tusschen de rietstengels over den drassen bodem voort en heeft ook zijn *platte* nest op den bodem gemaakt. De wouwaap daarentegen klautert behendig als een aap halverwege de stengels door het rietwoud (vandaar zijn zoogdierachtige naam) en bouwt ook zijn nest halverwege de rietstengels of in lage struiken boven den drassen bodem of het water. Bovendien is het een mooi diep korfje, zooals dat van het waterhoen en dat is goed, want was het een plat nest als dat van den roerdomp, dan zouden de eieren eruit rollen, wanneer de wind de rietstengels en dus ook het nest, heen en weer schudt. Het kan geen gevaar, wanneer een jonge wouwaap, zooals

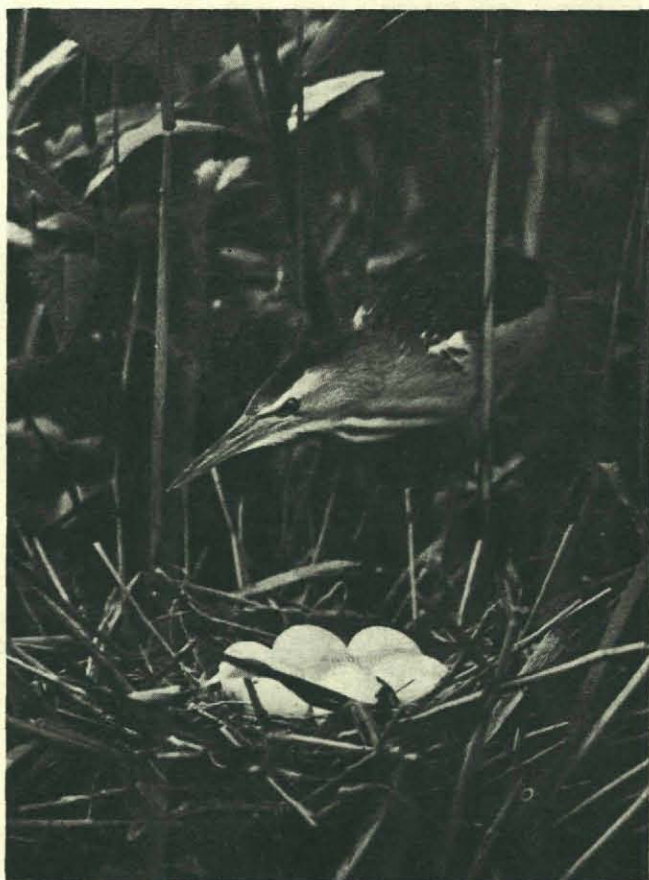

Foto Nol Binsbergen.

Fig. 2. Wouwaapje ♀. Op weg naar 't nest.

Fig. 2. Wouwaapje ♀. Op weg naar 't nest.

Foto Nol Binsbergen.

Fig. 3. Wouwaapje ♂ in paalstand. (Schrikhouding).

het de gewoonte is, telkens het nest verlaat, wanneer hij pas tien dagen oud is, want het is hem aangeboren om door het riet te klauteren en hij heeft dus ook geen last van het water, dat zich daar beneden bevindt. Maar wanneer een jonge roerdomp van tien dagen oud het in zijn kop zou krijgen om uit het nest te kruipen, belooft hij alle kans te verdrinken; het nest ligt op den bodem waar overal rondom het ver-raderlijke veenwater opbor-relt en klauteren door het riet, zooals de wouwaapjes doen, doet de roerdomp niet (daar zou hij trouwens ook te zwaar voor zijn). Daarom is het goed dat de jonge roerdompjes, zoolang hun pootjes nog kort zijn, minder actief zijn dan hun kleine neefjes; de natuur heeft het goed geregeld en heeft er maling aan, of wij de jonge wouwaapjes veel „wijzer” vinden.

De roerdomp is de vogel van het eenzame veld, zooals hij zoo terecht in het oude testament genoemd wordt; eenzaam staat het mannetje te brullen en eenzaam broedt het wijfje de eieren uit, terwijl ze ook later geheel alleen zonder de hulp van het mannetje de jongen groot brengt (dat het wijfje alleen broedt en de jongen verzorgt, waar-over volgens de boeken nog geen zekerheid bestond, heb ik waargenomen bij tien verschillende nesten, waarvan vijf vanuit de schuilhut).

Bij de wouwaapjes wordt het werk verdeeld, net zooals we dat bij verschillende andere reigerachtigen te zien krijgen; het mannetje lost, op geregelde tijden, zijn wijfje bij het bebroeden der eieren af en helpt ook later bij de verzorging der jongen. Ze leven ook niet zoo eenzellig; integendeel, we vonden de nesten van hen altijd betrekkelijk dicht bij elkaar, zoodat je haast aan kolonievorming zou gaan denken. Maar deze bewering zou gevaarlijk zijn, want doorgaans vindt zoo'n z.g. kolonie-

Foto Nol Binsbergen.

Fig. 4. Jonge wouwaapjes in paalstand.
Zij bereiken daar niet het doel mee van minder op te vallen.

vorming, welke we ook wel bij verschillende andere vogels te zien krijgen, zijn oorzaak in het feit, dat een bepaald gedeelte van een gebied voldoet aan de eischen welke de vogels stellen aan hun nestgelegenheid.

Het eerste nest van den wouwaap, waar we met ons schuilhutje bij kwamen te staan, werd ons gewezen door den visscher, van wien we de boot huurden en de man vond het vreemd, dat we er zoo mee ingenomen waren. Volgens hem was het geen kunst om een nest van den „Vliethond” te zoeken. Pas later begreep ik, hoe het kwam dat de visschers van Nieuwkoop zoo goed de kunst verstonden om het nest van een wouwaap te vinden en *waarom* ze dat deden.

Het bewuste nest lag prachtig verscholen, omgeven door winde en valeriaan, op een met riet en elzen begroeid eilandje, wat daar in Nieuwkoop Sudde genoemd wordt.

De kleine schuilhut van groen geverfd linnen kwam erbij te staan, zorgvuldig gecamoufleerd met elzentakken en moerasplanten. Maar ons wouwaapje bleek nogal gemakkelijk te zijn, want toen we een paar uur later voorzichtig de boot langs de Sudde lieten drijven, zag mijn vriend die voor op de punt van de boot stond, over de toppen van het riet den vogel al rustig op het nest zitten, die echter zoodra hij hem in de gaten kreeg in den paalstand schoot, zoodat hij door de okergele gestreepte voorzijde van den hals, precies op een bosje overjarig riet geleek.

Den volgenden morgen kruip ik met de camera in de schuilhut en als even later mijn vriend weg roeit, blijf ik alleen achter bij het korfje met de zeven blauw-witte eieren. Maar het is ook best mogelijk dat het wouwaapje nog op het eiland is en dan verscholen tusschen het riet wacht op het oogenblik, dat er in de buurt geen enkel verdacht geluid meer te hooren is, om dan op de eieren plaats te nemen.

Toch laat de vogel langer op zich wachten dan ik gedacht had en het eerste uur verstrijkt zonder dat ik den wouwaap te zien krijg. Het is bladstil, roerloos staat het riet, soms even ritselend, wanneer een rietzanger met binnensmondsche geluidjes door de stengels glipt, op jacht naar insecten. Op nog geen meter afstand van mijn schuilplaats zit een karekiet zacht te zingen en over het water achter mij klinkt de roep van den futenman; die gaat zeker om de bocht bij de Kleine Weerd zijn wijfje bij het broeden aflossen, denk ik.

Dan verneem ik tusschen het riet een geluid van doorbuigende stengels en als ik door het met horregaas bedekte kijkgaatje loer, zie ik met kloppend hart den wouwaap naderen. Behendig grijpt hij met zijn lange teenen de rietstengels vast; rechts, links, rechts, links, al schommelend door het buigen van de stengels, nadert hij behoedzaam het nest.

Dan blijft hij vlak achter het nest staan en gluurt met zijn felgele oog in mijn richting. Natuurlijk heeft hij de verandering aan mijn schuilplaats in de gaten; aan den voorkant is een gedeelte van de planten die het linnen bedekte, verwijderd en het glimmende oog van de camera steekt naar buiten. Maar gelukkig laat de vogel zich daardoor niet afschrikken en als hij ziet, dat al het ongewone onbeweeglijk op één plaats blijft, raakt hij er spoedig mee vertrouwd, klautert even later voorzichtig naderbij en gaat op de eieren zitten. Even later maak ik de eerste opname en ook daar stoort

Foto Nol Binsbergen.

Fig. 5. Ook toen hij jongen had sleepte hij nog met rietjes.

de vogel zich niet aan. Maar ik blijf voorzichtig, want bedachtzaam als de wouwaap en de roerdomp in hun bewegingen zijn, reageeren ze ook minder vlug dan b.v. een kievit, maar wanneer ze eenmaal verontrust zijn en het nest verlaten, kunnen ze ook uren lang weg blijven; vooral bij den roerdomp is dit in erge mate het geval.

Er verstrijkt een uur; dan ineens staat de wouwaap op en klautert snel tusschen

het riet weg. Onderwijl ik in gedachten de oorzaak van dezen plotselingen „schrik” zoek, hoor ik den vogel alweer naderen. Hij heeft een rietstengel in zijn snavel en legt dezen aan den kant van het nest waar ik het kaal gehaald heb. Het is hem daar waarschijnlijk te open geworden en viermaal achter elkaar gaat hij weg om nestmateriaal te halen. Ook later, toen er al jongen waren, bouwde de wouwaap aan zijn nest, telkens wanneer ik het aan een kant open maakte om te kunnen fotografeeren. Dat was voor mij een bewijs, dat de drift tot nestbouw bij de wouwaapjes nog lang aanwezig is, ook al werd het in dit geval dan opgedrongen. Ook bij de blauwe reigers zien we dat ze nog lang met takken blijven slapen en dan vooral op de momenten dat de vogels elkaar bij het bebroeden der eieren of het verzorgen der jongen aflossen.

Deze handeling wordt dan ook terecht als een ceremonie beschouwd. Bij de wouwaapjes gebeurt deze ceremonie niet, zooals ik dat ook later waarnam, bij verschillende andere nesten; hij bouwt dus alleen aan het nest wanneer het „noodig” is. Terwijl de roerdomp geen nestmateriaal meer aanbrengt zoodra het eerste ei in het nest ligt; ook niet wanneer ik het nest aan één zijde openmaakte om het te kunnen fotografeeren, en als ceremonie behoeft hij het niet te doen, want zooals gezegd broedt het wijfje alleen.

Den geheelen dag blijf ik in de hut bij den wouwaap zitten in de hoop, dat het mannetje zijn wijfje af komt lossen. Maar als des avonds mijn vriend me van het eiland komt verlossen is dit niet gebeurd. Ook in de drie daarop volgende dagen liet het mannetje zich in geen velden of wegen zien. En ook mijn vrienden, die in de buurt van het eiland de wacht hielden, zagen geen enkele maal een mannetje daar in de buurt rond vliegen, terwijl het wijfje echt den indruk maakte van een vogel wiens gewoonte het was om alleen te broeden. Natuurlijk was het best mogelijk, dat het mannetje op de een of andere manier omgekomen was. In ieder geval zagen we bij een ander nest, dat daar vlak in de buurt lag, dat de beide vogels elkaar regelmatig aflosten.

Een paar dagen later zit ik weer thuis en als ik in de donkere kamer nog bezig ben om de platen te ontwikkelen, komt er een telegram. „Drie kuikens” is al wat er op staat, maar het is voldoende om te zorgen, dat ik de volgende morgen weer in Nieuwkoop beland.

Meteen kruip ik weer in de schuilhut op het eiland. Binnen een kwartier is het wijfje bij haar jongen terug en neemt op het nest plaats. Een heele poos zit de vogel zoo rustig te broeden, terwijl de jongen stil onder haar blijven. Maar zoodra schijnen de jongen trek te krijgen, of ze worden ongeduldig en beginnen luid te kekken. Een van de jongen steekt zijn kop tusschen de borstveeren van den ouden vogel te voorschijn. Ook de anderen beginnen zich te roeren, komen aan beide zijden met den kop naar buiten gluren en duwen op een gegeven moment den ouden vogel heelemaal omhoog. Er komt nu actie in onzen wouwaap, de versufte houding van den broedenden vogel is verdwenen en zoolang de jongen maar blijven kekken is ze een en al aandacht voor hen. Een van de jongen grijpt telkens naar den snavel van de oude, wel wetend, dat daar het voedsel vandaan moet komen. Eindelijk heeft hij

Foto Nol Binsbergen.

Fig. 6. Wouwaapje ♀ op het nest met jongen in een schilderachtige omgeving.

den snavel te pakken en als ook de andere jongen daaraan beginnen te trekken, spert de woudaap den bek wijd open en komt er een blinkend vischje naar buiten glijden, wat echter voor dat het uit den snavel is al door den grootsten hongerlap naar binnen wordt gewerkt. Even richt de oude zich op, maakt slikbewegingen, terwijl de dunne nekjes der jongen ongeduldig op en neer deinen. Weer grijpen de jongen den dolksnavel van hun moeder, totdat blijkbaar de inhoud van haar krop uitgeput is en als

Foto Nol Binsbergen.

Fig. 7.dan waad ik naar den vogel.

blijven liggen. Die paalstand is bij hen zuiver een schrikhouding, naar 't schijnt.

Toen de jongen ongeveer veertien dagen oud waren, was op een dag plotseling het nest leeg en ook op het eiland konden we de jongen niet meer vinden. Wat de oorzaak daarvan was, zal ik U straks meedeelen. Eerst wil ik U nog even vertellen van een aardige ontmoeting, welke ik dit jaar met den wouwaap had.

Door het rampzalige voorjaar was het al laat in den tijd geworden, voordat we er eindelijk toe kwamen om naar Nieuwkoop te gaan. In den avond kwamen we er aan en hoewel het nog maar enkele uren voor zonsondergang was, konden we toch nog even gauw twee nesten vinden. Dit is wel een bewijs, hoe talrijk de wouwaapjes in Nieuwkoop broeden. Bij een van de nesten werd de schuilhut geplaatst.

de jongen dan nog steeds blijven kekkeren, verdwijnt de wouwaap van het nest en gaat blijkbaar op de vischvangst. Een half uurtje later komt ze weer terug en begint opnieuw de jongen te voeren, totdat op het laatst deze verzadigd schijnen te zijn, de actie verdwijnt en even later zit ook de oude, met de jongen onder haar, weer rustig te broeden.

Zoo gaat het door, de jongen groeien als kool, en als ze een week oud zijn schieten ze al in den paalstand wanneer ik bij het nest kom. Die instinctmatige handeling bereikt bij de jongen niet dat doel, om minder in het oog te lopen, zooals bij de oude vogels het geval is. Integendeel, ze vallen juist meer op, dan wanneer ze b.v. rustig in het nest zouden

Den volgenden morgen vroeg, laat ik me door den zoon van den visscher in de schuilhut brengen, die voor de helft op het land staat en voor de andere helft over het water hangt, zoodat ik met mijn beenen bengelend in het water, op den walkant een zitplaats heb. Ik had verwacht dat het niet lang zou duren, eer de wouwaap op het nest terug komt; maar ik vergiste me leelijk. De zon stond nog laag, toen ik in de hut kroop en zij stond weer laag, voordat eindelijk de wouwaap, vreeselijk behoedzaam, naar het nest sloop en met een akelig benauwd gezicht op de eieren ging zitten.

Foto Nol Binsbergen.

Fig. 8. Twee snelle halen met den snavel en hij heeft den zakdoek te pakken.

Ik besluit om nog een uur te wachten met fotografeeren zoodat de vogel eerst wat tot bedaren zal komen. Maar dat blijkt al veel eerder het geval te zijn en als het avond geworden is en ik den vogel van het nest wil verjagen, om uit de schuilhut te kruipen, kan ik dat met geen mogelijkheid voor elkaar krijgen. Eerst maak ik zooals gewoonlijk een paar geluidjes, maar de wouwaap kijkt niet eens op; dan begin ik met water te spatten en als ook dat niet helpt, pak ik een rietje en steek het buiten de hut. Doch de vogel is zoozeer door de broeddrijf bevangen, dat hij zich hoogstens kwaad maakt, wanneer het rietje al te dicht bij hem komt. Dan besluit ik om zoo maar uit de hut te kruipen en, terwijl de vogel bij mijn plotselinge verschijning in den

paalstand gaat, waad ik door het water naar de boot, met het voornemen om het geval den volgenden dag te fotografeeren.

Nu ben ik er heelemaal geen liefhebber van om een experiment te houden bij wilde vogels; maar ik vond het geval *te* bijzonder om dat niet te fotografeeren. En zoo zat ik dan den volgenden morgen, met mijn beenen bengelend in het water, naast de schuilhut te wachten tot de wouwaap op zijn nest terug zou komen, die dat bij mijn nadering verlaten had. Maar als de wouwaap na een half uur nog niet terug

Foto Nol Binsbergen.

Fig. 9. Wouwaapje ♀. Afweerhouding.

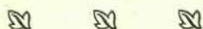
is, besluit ik om mij eerst in de hut te verschuilen. Dat lukt; amper zit ik in de hut of de vogel is teruggekeerd en gaat rustig broeden. Dan kruip ik weer te voorschijn, haal de schuilhut weg, zet de camera op het statief, doe een touwtje aan den sluiters, om dezen te kunnen bedienen en waad door het water, dat bijna tot mijn middel reikt, naar den wouwaap, die al dien tijd rustig is blijven broeden. De vogel heeft met de veeren uiteengezet, de afweerhouding aangenomen en als ik voorzichtig mijn hand naar hem uitsteek, schiet bliksemsnel zijn hals uit en voel ik den dolksnavel in mijn vleesch priemen. Dat is raak, het bloedt behoorlijk en omdat ik een hekel heb aan bloedvergieten, houd ik hem de volgende keer mijn zakdoek voor. Twee bliksemsnelle uitvallen en de zakdoek glipt van het stokje . . . en bengelt aan

den snavel van den wouwaap. Hij klautert er mee de rietstengels in, waarna de zakdoek in het water valt. Vlug komt de vogel weer op het nest af; ondertusschen heb ik mijn hand op de eieren gelegd en kijk gespannen toe, hoe de vogel daarop zal reageeren. Maar ik ben zoo dom, geen rekening te houden met den aard van het beestje; want plotseling schiet bliksemsnel de snavel uit in de richting van mijn oog, maar gelukkig trek ik bijna even snel mijn hoofd achterover. Dat scheelde een haar; reeds voelde ik de snavelpunt vlak onder m'n oog, want evenals de roerdomp heeft ook de wouwaap de gewoonte om naar je oogen te pikken. Aan alles kon ik bespeuren, dat de vogel het vooral op mijn hoofd had gemunt en de nijdige snavelhouden op mijn hand gebeurden dan ook hoofdzakelijk doordat ik deze ter bescherming voor mijn hoofd hield. Zat ik b.v. in de hut verscholen, zoodat de vogel mij niet kon zien, dan kon ik hem met de hand buiten de hut op het nest strelen en ging de vogel hoogstens in de afweerhouding zitten. Doch zoodra kwam ik tevoorschijn of de vogel werd een en al actie en deed de eene uitval na de andere op mijn hoofd.

Ook bij dezen wouwaap was het alleen het wijfje dat de eieren bebroedde en ook alleen de jongen groot bracht. Heelemaal groot brengen deed ze de jongen niet, want toen deze veertien dagen oud waren, was op een dag het nest leeg, evenals dit het geval was bij nog drie andere nesten, welke we wisten, waar tusschen twee haakjes de mannetjes wel de wijfjes met het werk hielpen; maar dit heeft met de kwestie niets te maken. Wat is n.l. het geval? In Nieuwkoop worden de jonge wouwaapjes door verschillende lui uit de nesten gehaald (een van de bewoners heeft daardoor zelfs den bijnaam van „de vliethond”). Dan worden ze door de stroopers een paar dagen met visch gevoerd, waarna ze op de Markt in Gouda bij een opkooper belanden, die ze dan weer verhandelt aan de verschillende diergaarden. Nu moet U zelf maar uitmaken wie het meest schuldig is aan deze overtreding (de strooper, de opkooper of de diergaarden). Jammer dat de wet dezen vogelhandel niet onmogelijk maakt!

Haarlem.

NOL BINSBERGEN.

ZWERFTOCHTEN DOOR OER-NEDERLAND No. XI - (HULSHORST III).

In De Levende Natuur No. XXXVII, afl. 9 van Januari 1933 hebben wij onder No. 4 een foto vertoond van twee aardige dennen, die aan Japansche dwerg-boompjes in groot formaat deden denken (de rechtsche is ongeveer een meter hoog en al oud) en die een heel typisch beeld geeft van hetgeen zich in zandverstuivingen afspeelt, waar in zoo veel gevallen de strijd om het bestaan uiterlijk gekenmerkt is door allerhand abnormaliteiten in groei en verdedigingsmaatregelen der gewassen. Zoo meet nu reeds het blootgestoven gedeelte van een horizontale wortel ruim 8 m. Bij een andere, circa 4 m. hooge den op dit terrein, die ook een